

Mer om ...

Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal

- Utbildningen och undervisningen i förskolor och skolor ska vara icke-konfessionell dvs. det får inte förekomma religiösa inslag. Undantag gäller för fristående förskolor och skolor med konfessionell inriktning. I dessa får det förekomma konfessionella inslag i utbildningen men inte i undervisningen.
- Det är möjligt att inom ramen för religionsundervisningen besöka en kyrka, moské, synagoga eller annan religiös lokal. Det ska dock ske som ett inslag i undervisningen som för- och efterarbetas av läraren.
- Religiösa högtider ska behandlas i grundskolans (och andra skolformer för skolpliktiga) undervisning liksom traditioner med koppling till kyrkoåret.
- En förskola eller skola bör alltid noga överväga om det är lämpligt att hålla en avslutning eller en samling i samband med en religiös högtid i kyrkan eller en annan religiös lokal. Avslutningen är en betydelsefull del av skolans verksamhet. Det är därför viktigt att skolan utformar avslutningen eller en samling i samband med en högtid så att alla elever kan delta och att föräldrarna kan låta sina barn delta utan att de känner att de blir ensidigt påverkade i någon trosriktning.
- Avslutningen eller samlingen kan ske i kyrkan om den utformas så att tonvikten ligger på traditioner, högtidlighet och den gemensamma samvaron och det inte förekommer några religiösa inslag såsom bön, välsignelse eller trosbekännelse.
- Det är viktigt att förskolechefen respektive rektorn har kontroll över avslutningens eller samlingens innehåll och utformning.

Bakgrund

Skolverket får många frågor om vilka möjligheter man har att inom förskolan och skolan besöka eller förlägga samlingar till en kyrka eller annan religiös lokal. Det kan vara inom ramen för skolans religionsundervisning eller i samband med avslutningen eller vid en högtid. Det är vanligt att man besöker främst kyrkor av tradition eller pga. att det är den enda större lokal som finns i förskolans eller skolans närhet.

Frågan har fått en förnyad aktualitet i och med den nya skollagen och de nya läroplanerna som nu också gäller för fristående förskolor och fristående skolor.

Aktuella bestämmelser

En grundlagsskyddad religionsfrihet

I 1 kap. 2 § regeringsformen (RF) stadgas att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde. Det allmänna ska också motverka diskriminering av människor, bland annat på grund av nationellt eller etniskt ursprung eller religiös tillhörighet.

Enligt 2 kap. 2 § RF är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot tvång att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende. Medborgaren är också gentemot det allmänna skyddad mot tvång att delta i sammankomst för opinionsbildning eller annan meningsyttring.

Religionsfriheten, liksom den negativa religionsfriheten som beskrivs som rätten att avstå från religion, skyddas också av artikel 9 i lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Skollagens definition av begreppen utbildning och undervisning

Bestämmelserna i skollagen om när det får förekomma konfessionella inslag i förskolan och skolan knyts till begreppen utbildning och undervisning. För att kunna avgöra när och på vilket sätt en förskola eller skola kan besöka en kyrka eller annan religiös lokal måste man således skilja på vad i förskolans eller skolans verksamhet som utgör undervisning respektive utbildning.

I 1 kap. 3 § skollagen definieras begreppen.

Utbildning definieras som ”den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål”.

Undervisning definieras som ”sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden”.

Utbildning är således ett vidare begrepp och inkluderar undervisning men även andra verksamheter som till exempel raster, utflykter, skolmåltider etc. Inom förskolan är gränsdragningen inte lika tydlig som inom skolan eftersom omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet i undervisningen.

Syftet och innehållet i en avslutning torde vara sådant att skollagens definition av begreppet undervisning inte är uppfyllt. Avslutningar räknas därför som en del av utbildningen, men är inte en del i undervisningen. Även en samling med anledning av en högtid måste räknas som en del av utbildningen, men inte som en del i undervisningen.

Utbildningen ska för de flesta förskolor och skolor vara icke-konfessionell

I 1 kap. 6–7 §§ i skollagen finns bestämmelser om konfessionella inslag i förskole- och skolverksamheten. Där anges att all undervisning ska vara icke-konfessionell oavsett huvudman för verksamheten. För den delen av utbildningen som inte är undervisning får en fristående förskola eller skola med konfessionell inriktning ha konfessionella inslag, men deltagandet ska vara frivilligt för den enskilde eleven. Vid övriga förskolor och skolor ska även denna del av utbildningen vara icke-konfessionell. Att en förskola eller skola ska vara icke-konfessionell innebär att det inte kan förekomma religiösa inslag som bön, välsignelse, trosbekännelse, predikan eller annan form av förkunnelse.

I prop. 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet anges bland annat att kravet på en icke-konfessionell undervisning inte innebär att det är förbjudet för en skola att inom skolans eller elevens val fördjupa undervisningen i en religion under förutsättning att undervisningen vilar på vetenskaplig grund och är allsidig och saklig. I undervisningen får dock inte förekomma några som helst inslag av utövande bekännelsekaraktär.

Undervisningen i skolan ska även enligt läroplanerna vara icke-konfessionell. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Utbildningen vid en förskolenhet och en skolenhet ska enligt skollagen även vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Undervisning om kristendom och andra religioner

I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, som ska tillämpas av både kommunala och fristående grundskolor, finns som centralt innehåll i undervisningen i religionskunskap flera delar som knyter an till kristendomens, men även andra religioners, högtider, symboler och berättelser. Exempelvis anges för årskurs 1–3:

”Några högtider, symboler och berättelser inom kristendom, islam och judendom. Några berättelser ur Bibeln och deras innebörd samt några av de vanligaste psalmerna.”

I årskurs 4–6 anges följande:

”Kristendomens betydelse för värderingar och kultur i det svenska samhället förr och nu. Kristna högtider och traditioner med koppling till kyrkoåret, till exempel sånger och psalmer.”

Skolplikt och befrielse från att delta i vissa fall

I 7 kap. 17 § skollagen anges att en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ska delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om eleven inte har giltigt skäl att utebli.

Enligt 7 kap. 19 § första stycket skollagen får eleven på begäran av elevens vårdnadshavare befrias från skyldighet att delta i obligatoriska inslag i undervisningen om det finns synnerliga skäl. Ett sådant beslut får endast avse enstaka tillfällen under ett läsår.

Skolor och förskolors möjlighet att besöka kyrkan eller annan religiös lokal

Nedanstående gäller i tillämpliga delar även förskolor.

Man kan besöka en kyrka, moské eller synagoga inom ramen för undervisningen

I grundskolans undervisning ska kristendomen och andra religioner behandlas i olika avseenden. Bl.a. ska högtider inom kristendom, islam och judendom behandlas i årskurs 1–3 och i årskurs 4–6 ska kristna högtider och traditioner med koppling till kyrkoåret behandlas i undervisningen. Det är heller inget som hindrar att sådant innehåll även behandlas i andra årskurser. Motsvarande gäller även andra skolformer för skolpliktiga.

Undervisningen kan bedrivas i skolans lokaler men det är inget som hindrar att man i studiesyfte besöker en kyrka eller en moské eller en synagoga. Man kan till exempel besöka en kyrka för att studera hur advent firas inom kristendomen. Sådana inslag i undervisningen ska självfallet för- och efterarbetas av läraren och behandlas så att undervisningen lever upp till kravet på saklighet och allsidighet och att den vilar på vetenskaplig grund. Eleverna får inte heller tvingas eller uppmuntras att delta i inslag av bekännelsekaraktär. I undervisningen kan även psalmer som anknyter till högtiden behandlas.

Det finns som framgår ovan en möjlighet enligt skollagen för en elev att befrias från skyldigheten att delta i obligatoriska inslag i undervisningen om det finns synnerliga skäl. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att kravet på synnerliga skäl innebär att skälen för befrielse måste vara mycket starka. I enstaka fall kan det vara rimligt att en elev som ligger långt före i sin kunskapsutveckling och har nått kunskapskraven befrias från vissa inslag i undervisningen. Det tydliggörs också i förarbetena att undervisningen ska vara allsidig och saklig och utformas så att alla elever kan delta, oberoende av elevens och elevens vårdnadshavares religiösa eller filosofiska uppfattning.

Det är således inte avsikten att bestämmelsen ska användas i de sammanhang som avses i denna promemoria. Det får dock överlämnas till rättstillämpningen att närmare klargöra när bestämmelsen ska tillämpas. Befrielse bör endast kunna gälla enstaka inslag i undervisningen. En elev får inte heller medges befrielse i sådan utsträckning att eleven riskerar att inte nå kunskapsmålen eller kunskapskraven i ett ämne.

Skolavslutning i en icke-konfessionell skola kan beroende på innehåll och utformning hållas i en kyrka

Skolavslutning är en del av *utbildningen* men inte en del i *undervisningen*. Det innebär att de offentliga skolor och de fristående skolor som inte har en konfessionell inriktning ska vara icke-konfessionella, dvs. det får inte förekomma några religiösa inslag som bön, välsignelse, trosbekännelse, predikan eller annan form av förkunnelse

Det är angeläget att skolor utformar avslutningarna så att alla elever kan delta. Föräldrar ska med förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.

Skolavslutningen är en betydelsefull del av skolans verksamhet.

Avslutningen ramar in och avslutar terminens gemensamma arbete och är en angelägenhet för alla skolans elever och hela dess personal. Om en skola överväger att hålla en skolavslutning i kyrkan bör lämpligheten i detta noga övervägas utifrån det tänkta innehållet. Det är viktigt att rektorn behåller kontrollen över avslutningens utformning om den hålls i kyrkan. Rektorn har ansvaret för att skollagens bestämmelser följs och måste därför i sina kontakter med kyrkan tydliggöra vad som får förekomma eller inte.

Avslutningen får inte utformas så att det blir en religionsutövning för eleverna. Gränsen för när en skolavslutning är ett uttryck för religionsutövning måste bedömas från fall till fall. Skolinspektionen har i ett flertal tillsynsbeslut slagit fast att om skolavslutningen utformas så att tonvikten ligger på traditioner, högtidlighet och den gemensamma samvaron och att det inte förekommer några religiösa inslag såsom bön, välsignelse eller trosbekännelse, kan skolavslutning ske i kyrkan. Det är dock möjligt att sjunga ”Den blomstertid nu kommer”, som visserligen är en psalm men som är tydligt förknippad med traditionen med skolavslutning.

Regleringen i skollagen om befrielse att delta i vissa obligatoriska inslag är kopplad till undervisningen och inte till utbildningen. Eftersom skolavslutning inte är en del i undervisningen kan denna bestämmelse inte användas av en elev för att bli befriad från att delta i en skolavslutning i kyrkan.

Även högtider med utgångspunkt i kristendomen eller andra religioner kan uppmärksammas i en icke-konfessionell skola

Det är inget som hindrar att man inom utbildningen uppmärksammar traditioner i det svenska samhället även om dessa har en utgångspunkt i kristendomen eller andra religioner. Även sådana inslag måste dock utformas med beaktande av skollagens bestämmelser om en icke-konfessionell utbildning. En skola kan således uppmärksamma advent till exempel genom att tända ljus eller ha adventsljusstakar.

Det är också möjligt att ha till exempel en adventssamling för att uppmärksamma traditionen med advent. En sådan samling får dock inte rymma religiösa inslag som bön, välsignelse, trosbekännelse, predikan eller annan form av förkunnelse. Det är därför inte tillåtet att ha en adventssamling i kyrkan om prästen förmedlar religiösa budskap.

Rektorn har alltid ett ansvar för att en samling i samband med en religiös högtid genomförs på ett sätt som inte kommer i konflikt med skollagens bestämmelser om konfessionella inslag. Det innebär till exempel att rektorn i sina kontakter med kyrkan måste vara tydlig med vad som får förekomma och inte. Om en samling i samband med en religiös högtid är förenlig med skollagens bestämmelser är således beroende av vilket innehåll den ges och hur den utformas.

Regleringen i skollagen om befrielse att delta i vissa obligatoriska inslag är kopplad till undervisningen och inte till utbildningen. Eftersom en samling med anledning av en högtid inte är en del i undervisningen kan denna bestämmelse inte användas av en elev för att bli befriad från att delta i en sådan samling i kyrkan.

Skolavslutningar eller samlingar kopplade till religiösa högtider får ha konfessionella inslag vid en fristående skola med konfessionell inriktning

Fristående skolor med en konfessionell inriktning får ha konfessionella inslag i den del av utbildningen som inte är undervisning. I propositionen om en ny skollag anges att det i en skola med konfessionell inriktning finns utrymme för andakter, bönestunder eller annan form av religionsutövning liksom att det finns religiösa symboler eller dylikt i inredningen.¹ Detta gäller dock endast inom den delen av utbildningen som inte är undervisning.

Det innebär bland annat att en sådan skola får ha en skolavslutning eller en samling i anslutning till en religiös högtid som har konfessionella inslag eftersom dessa verksamheter inte är delar i undervisningen.

Deltagandet i de konfessionella inslagen ska dock vara frivilliga för den enskilde eleven även om eleven valt att gå på den aktuella skolan. För att eleven och dennes vårdnadshavare ska kunna avgöra om eleven ska delta vid till exempel skolavslutningen är det viktigt att skolan på förhand informerar om formerna för avslutningen, så att det finns en möjlighet att avstå från att delta i hela avslutningen eller vissa enskilda inslag.

¹ I propositionen anges att man i en förskola med konfessionell inriktning kan ha bordsbön, högläsning av religiösa berättelser och kyrkobesök.

Aktuella bestämmelser

Det här materialet grundar sig på bestämmelserna i regeringsformen och skollagen (2010:800) samt på förarbetena Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, prop. 2009/2010: 165.

1 kap. 2 § RF.

2 kap. 2 § RF.

Definitioner: 1 kap. 3 § skollagen.

Utformningen av utbildningen: 1 kap. 6–7 §§ skollagen.

Deltagande i utbildningen: 7 kap. 17 § skollagen.

Befrielse från obligatoriska inslag i undervisningen: 7 kap. 19 § skollagen.

Läs mer på www.skolverket.se